

Владко Мурдаров

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“
при Българската академия на науките
София, България

Езикова култура

ЗА СЛЯТОТО И РАЗДЕЛНОТО ПИСАНЕ НА СЛОЖНИТЕ СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА

В книжовния български език има много сложни съществителни имена, състоящи се от две основи, които обикновено са от чужд произход. При повечето от тях едната основа е подчинена на другата, като е свързана с нея без съединителна гласна. Такива са сложни думи като **бизнесотношения, блоксхема, вакуумапарат, дербисреща, джазбенд, допингконтрол, кинопрожекция, компактдиск, офистехника, пресконференция, радиопредаване, скисьоръжение, сноуборд, тенискорт, тестпрограма, тонрежисьор, фитнесцентър; джемсешън, плейбек, саундтрак, таймаут, феърплей, шорттрек**. Днес тези думи, заети наготово или създадени на българска почва, се употребяват често, а служат и като образец за нови образувания, попълващи речника ни.

Специална група образуват сложните съществителни имена, в които подчинената основа, обикновено чужда по произход, е съкратена и се свързва с основната също без съединителна гласна. Към тази група се числят случаи като **автомивка, агротехника, видеоклип, геополитика, демозапис, еврокоимсар, екосистема, електроуред, етнополитика, масмедии, микропроцесор, миникалкулатор, мотоклуб, наркоканал, попконцерт, порноиндустрия, сексманиак, спецслужби, суперзвезда, фолкизпълнител, фотосесия, телекомуни-кации, хидромелиорация**.

Когато преди трийсетина години се приемаше първият нормативен правописен речник на българския книжовен език, се наложи начинът на записване на тези думи да бъде точно определен, тъй като броят им изведнъж значително започна да нараства. Макар че тогава беше дадена категоричната препоръка имената да се пишат слято обаче, в масовата практика продължи да цари колебание.

То се изразяваше в това, че думите от първата група се оформяха или полуслято, или, много по-често, двете им съставки се пишеха отделно и така превръщаха сложните думи в съставни.

При представената втора група думи положението беше по-различно, като по-рядко се срещаше колебание в правописа им. Така ставаше например при думи, съдържащи **видео – видеоцентър, етно – етнополитика, поп – попконцерт, порно – порноиндустрия, секс – сексманиак, супер – суперзвезда, фолк – фолкизпълнител, фото - фотолаборатория** и др., където влияеше фактът, че съкратената основа също беше започнала да се употребява като самостоятелна дума и ги изравнява със случаите от първата група.

Поради колебанията в записването естествено се наложи мнението, че е необходимо онова, което се случва в речта ни, непременно да намери отражение, като се стигне до промяна на действащото нормативно правило, регламентиращо правописа им, за да отговаря той на писмената практика на съвременния българин.

Изборът, който беше направен в академичния правописен речник от 2002 година, е, че продължава да се препоръчва слятото писане на думите, но едновременно с това се допуска и разделното им писане. Следователно е еднакво правилно да се пише и **бизнесотношения, и бизнес отношения, и офистехника, и офис техника**.

Независимо от дадената свобода при някои от сложните думи разделното писане е много рядко. Това важи преди всичко за случаи със съставка **радио – радиопредаване, кино – киносалон** и някои други, които са се наложили по-отдавна в езика и с чието слято писане българинът е свикнал.

Припомням, че даваната препоръка важи за случаите, когато първите съставки на сложните думи съществуват в българския език като самостоятелни думи и това се съзнава от всички. По този начин тези бивши сложни думи на пръв поглед се превръщат в съставни наименования, в които едната дума поема функциите на приложение към другата.

Извършената промяна в правописното правило, което беше съобразено с масовата писмена практика, засяга доста думи и тя беше приета с облекчение от обществото. Заради това днес в писмените материали, с които се сблъскваме всеки ден, ще видите изписани преди всичко **бинго зала, брейди облигации, бърнджи скокове, дерби среща, домино ефект, допинг контрол, интернет програма, нето премия, паник бутон, секс робиня, соло изпълнение, стерео микроскоп, тенис клуб, тото печалба, фитнес център, чалга изпълнител, чейндж бюро, чип карта, шах турнир**, макар нормата да препоръчва и слятото им писане.

Както личи, разделно писане се допуска при сложните съществителни, в които първата съставка е или цяла дума, или съкратена. Този факт ще бъде отчетен и в подготвяното ново издание на нормативния правописен речник, като специално се отбележи появата на правописни дублети и при двете групи имена.

Както многократно е отбелязвано, допускането на (правописни) дублети в книжовната норма води до това, по-късно да се наложи само една от двете препоръчани форми. Впечатленията ми от развоя до този момент са, че много скоро ще трябва отново да се извърши промяна в правописното правило и при разглежданите сложни думи ще се утвърди като единствено възможно разделното писане, което действително ще ги превърне в съставни наименования. За това обаче ще са нужни още наблюдения във всички области на писмените изяви на българина.

✉ Владко Мурдаров
balgarskiezik@gmail.com

Публикувано: 15 септември 2010